

13ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΣΑΒΒΑΤΟ - ΚΥΡΙΑΚΗ

11-12

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

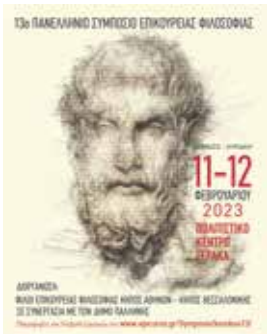
2023

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ
ΚΕΝΤΡΟ
ΓΕΡΑΚΑ

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ:

ΦΙΛΟΙ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΗΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ - ΚΗΠΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΔΗΜΟ ΠΑΛΛΗΝΗΣ

Πληροφορίες: www.epicuros.gr/Symposio/kombos13/

13ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

11-12 Φεβρουαρίου 2023 -- Πολιτιστικό Κέντρο Γέρακα, Αθήνα

Κλειτάρχου & Αριστείδου, Γέρακας
Πληροφορίες: epicuroos.gr/Symposio/kombos13/

Συν-Διοργάνωση:

Δήμος Παλλήνης, Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας “Κήπος Αθηνών” και
“Κήπος Θεσσαλονίκης”

Υπό την Αιγίδα της Περιφέρειας Αττικής

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Μέλη Κήπου Αθηνών

Χρήστος Γιαπιτζάκης
Παναγιώτης Παναγιωτόπουλος
Λεωνίδα Αλεξανδρίδης
Ευαγγελία Πιτσικάλη

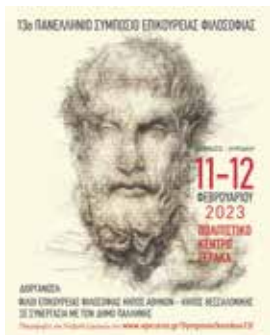
Μέλη Κήπου Θεσσαλονίκης

Αντώνης Μπιλίσης
Δημήτρης Λιαρμακόπουλος
Γιάννης Αβραμίδης
Κώστας Κεχαγιάς

Πληροφορίες:

<https://epicuroos.gr/Symposio/kombos13/>

13ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

11-12 Φεβρουαρίου 2023 – - Πολιτιστικό Κέντρο Γέρακα, Αθήνα

Κλειτάρχου & Αριστείδου, Γέρακας
Πληροφορίες: epicuros.gr/Symposio/kombos13/

Συν-Διοργάνωση:
Δήμος Παλλήνης, Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας “Κήπος Αθηνών” και
“Κήπος Θεσσαλονίκης”
Υπό την Αιγίδα της Περιφέρειας Αττικής

Χαιρετισμός

Φίλες και Φίλοι, Κυρίες και Κύριοι

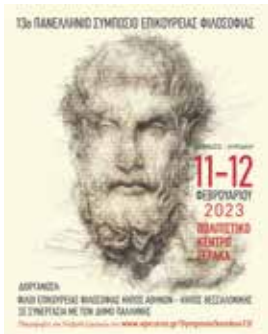
Σας προσκαλούμε σε ένα κορυφαίο πολιτιστικό γεγονός στη χώρα μας και διεθνώς, που διοργανώνεται για δέκατη τρίτη συνεχή χρονιά. Στη σημερινή εποχή της συνεχιζόμενης κρίσης, φιλοσοφικά σκεπτόμενοι συμπολίτες μας αναδεικνύουν την ανθρωπιστική και διαφωτιστική φιλοσοφία του Επίκουρου στο 13ο Πανελλήνιο Συμπόσιο Επικούρειας Φιλοσοφίας το Σαββατοκύριακο 11-12 Φεβρουαρίου 2023.

Το Πανελλήνιο Συμπόσιο διοργανώνεται από τον Δήμο Παλλήνης και τους Φίλους Επικούρειας Φιλοσοφίας «Κήπος Αθηνών» και «Κήπος Θεσσαλονίκης» στο Πολιτιστικό Κέντρο Γέρακα, στον αρχαίο Γαργητό, τόπο καταγωγής του φιλοσόφου Επίκουρου. Πρόκειται για έναν θεσμό που έχει αναδειχθεί στο μεγαλύτερο πανελλήνιο φιλοσοφικό συνέδριο, καθώς από το 2011 το παρακολουθούν 300 έως και 500 σύνεδροι ανά έτος, ενώ την περσινή διαδικτυακή διεξαγωγή του παρακολούθησαν περισσότερα από 3000 άτομα.

Για δέκατη τρίτη συνεχή χρονιά, θα δοθεί η ευκαιρία στην ελληνική κοινωνία να έρθει σε επαφή με τον επιστημονικό ανθρωπισμό της φιλοσοφίας του Επίκουρου, που προσφέρει μια διαχρονική πνευματική θωράκιση απέναντι στα πανανθρώπινα ψυχολογικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αδιέξοδα, με τον απλούστερο αλλά και αρτιότερο τρόπο προσέγγισης μιας ευδαιμονικής ζωής, με φρόνηση, φιλία και αλληλεγγύη, ακόμη και σε δύσκολους καιρούς. Η διοργάνωση του Πανελληνίου Συμποσίου με ελεύθερη είσοδο για το κοινό είναι η δική μας συνεισφορά στην αναζήτηση της ψυχοσωματικής υγείας και της ευημερίας του κάθε ανθρώπου.

Με φιλική διάθεση

Οι Φίλοι της Επικούρειας Φιλοσοφίας

13ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

11-12 Φεβρουαρίου 2023 – Πολιτιστικό Κέντρο Γέρακα, Αθήνα

Κλειτάρχου & Αριστείδου, Γέρακα
Πληροφορίες: epicuros.gr/Symposio/kombos13/

Συν-Διοργάνωση:

Δήμος Παλλήνης, Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας “Κήπος Αθηνών” και
“Κήπος Θεσσαλονίκης”

Υπό την Αιγίδα της Περιφέρειας Αττικής

Πρόγραμμα Συμποσίου

Σάββατο 11 Φεβρουαρίου 2023

Η ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑ ΦΡΟΝΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΓΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΟΒΙΑΣ

- 15.30-16.00 Προσέλευση – Προαιρετικές Εγγραφές
16.00-16.30 **ΕΝΑΡΞΗ**
Κήρυξη Έναρξης Αθανάσιος Ζούτσος, Δήμαρχος Παλλήνης
Χαιρετισμοί Χρήστος Γιαπιτζάκης, Εκπρόσωπος «Κήπου Αθηνών»
Μαρτέλλα Σινάνι, Εκπρόσωπος «Κήπου Θεσσαλονίκης»
Εκπρόσωποι Ελληνικών «Κήπων»
Διεθνείς Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας
Επικούρου Εγκώμιον * Θανάσης Χαλκιάς
**Τίτος Λουκρήτιος Κάρος. Περί της Φύσεως των Πραγμάτων.
(Αρχή Βιβλίου III - Μετάφραση Θεόδωρος Παπαγγελής)*
- 16.30-17.00 **A. ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑ ΓΝΩΣΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ**
Προεδρείο: Λεωνίδας Αλεξανδρίδης – Γιώργος Γιώτης
Κανόνας – Τα Κριτήρια της Αλήθειας
Δημήτρης Λιαρμακόπουλος
Η επικούρεια ηθική ως οδηγός ψηφιακής συμπεριφοράς
Γιώργος Γιώτης.
- 17.00-17.50 **B. ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΤΡΕΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΟΒΙΑ**
Προεδρείο: Παναγιώτης Παναγιωτόπουλος – Αντώνης Μπιλίσης
Επιστήμη του Στρες και Επικούρεια Ευστάθεια
Γιώργος Χρούσος
Επικούρεια Φιλοσοφική Διαχείριση του Στρες
Χρήστος Γιαπιτζάκης
ΠΑ1: Παρέμβαση Επικούρειας Φιλοσοφίας και Θετικής Ψυχολογίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
Ελένη Μιχοπούλου
- 17.50-18.15 **Διάλειμμα – Επιτοίχιες Ανακοινώσεις – Ζωγραφική και Ποίηση**

18.15-19.45 **Γ. ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ**

Προεδρείο: Χρήστος Γιαπιτζάκης – Δημήτρης Λιαρμακόπουλος

Επικούρειος Ωφελιμισμός σε Ιατρικά Βιοηθικά Διλήμματα

Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης

Η επικούρεια συνεισφορά στην Επιστήμη της Νεωτερικότητας και οι προκλήσεις του μέλλοντος

Παναγιώτης Παναγιωτόπουλος

Ελεύθερη βούληση ή ελεύθερη εντός πλαισίου επιλογή; Για τη διάλυση μιας παρεξήγησης

Αντώνης Μπιλίσης

ΠΑ2. Φυσικό και θετικό δίκαιο κατά τον Επίκουρο

Γιώργος Ηλιόπουλος

ΠΑ3. Η άποψη του Επίκουρου και του Αριστοτέλη για τις γυναίκες

Δήμητρα Τσαγκαράκη

ΠΑ4. Επικούρειες απαντήσεις σε σύγχρονα ερωτήματα

Γιώργος Γκόνης

19.30-20.30

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Προεδρείο: Χρήστος Γιαπιτζάκης – Αντώνης Μπιλίσης

Κυριακή 12 Φεβρουαρίου 2023

Η ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

10.00-11.00

Δ. ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑ ΕΠΙΡΡΟΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Προεδρείο: Παναγιώτης Γιαβής – Νίκος Γραικούσης

Τόμας Χομπς

Λεωνίδα Αλεξανδριδής

Τζων Λοκ

Ευαγγελία Πιτσικάλη

Ο Επικούρειος πρόγονος της Δαρβινικής θεωρίας της Εξέλιξης

Στρατής Κατάκος

Επικούρεια Φυσική: Κίνηση Brown και Τυχειότητα

Γιάννης Αλεξάκης

11.15-12.15

Ε. ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Προεδρείο: Ευαγγελία Πιτσικάλη – Δημήτρης Λιαρμακόπουλος

Πολιτική Οικονομία και επικούρειο πρότυπο ζωής

Νίκος Γραικούσης

Το λιγότερο είναι αρκετό

Αντώνης Καραγιωργας

Ένας Επικούρειος στο κίνημα εθελοντισμού

Βαγγέλης Μίχος και Βασίλης Σφακιανόπουλος

ΠΑ 5. Ζώα και άνθρωπος στο Περί Φύσεως του Λουκρήτιου:

Σημειώσεις για την αποδόμηση του ανθρωποκεντρισμού

Παναγιώτης Τσιαμούρας

- 12.15-12.45 *Διάλειμμα – Επιτοίχιες Ανακοινώσεις – Ζωγραφική και Ποίηση*
- 12.45-14.00 **Δ. ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ**
Προεδρείο: Παναγιώτης Παναγιωτόπουλος – Αντώνης Μπιλίσσης
Η Αντι-Επικούρεια διαδρομή της Μοντέρνας Τέχνης
Ασπασία Παπαδοπεράκη
ΠΑ6. Ο «Ζορμπάς» του Νίκου Καζαντζάκη: Η λογοτεχνική παρουσίαση ενός Επικούρειου από έναν Στωικό
Χρήστος Γιαπιτζάκης
ΠΑ7. Άγχος και Φόβος: Από τον Όμηρο και τον Επίκουρο στο σήμερα
Αγγελική Μουρατίδου
ΠΑ8. Ο διαχρονικά, διεθνικά και διεπιστημονικά επίκαιρος Επίκουρος
Δημήτρης Χρηστάκης
- 14.00-14.30 **ΣΥΖΗΤΗΣΗ**
Προεδρείο : Λεωνίδα Αλεξανδρίδης – Γιώργος Γιώτης

ΟΜΙΛΗΤΕΣ

Γιάννης Αλεξάκης Φυσικός, Πολιτικός Επιστήμων - Μέλος Κήπου Αθηνών

Λεωνίδα Αλεξανδρίδη Πολιτικός Μηχανικός, Μεταφραστής Επικούρειων Κειμένων - Μέλος & Καθηγέμονας Κήπου Αθηνών

Χρήστος Γιαπιτζάκης Αναπληρωτής Καθηγητής Γενετικής και Μέλος Επιτροπής Βιοηθικής της Ιατρικής Σχολής του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Συγγραφέας - Ιδρυτικό Μέλος και Καθηγέμονας Κήπου Αθηνών

Γιώργος Γιώτης Οικονομολόγος, MSc Διοίκησης Επιχειρήσεων, Διαχειριστής antikleidi.com και o-klouon.com, Ιδρυτικό Μέλος ellinikahoaxes.gr, Συγγραφέας - Μέλος Κήπου Θεσσαλονίκης

Γιώργος Γκόνης Δρ. Ιατρικής, Χειρουργός, Συγγραφέας - Μέλος Κήπου Αθηνών

Νίκος Γραικούσης Οικονομολόγος - Μέλος Κήπου Θεσσαλονίκης

Γιώργος Η. Ηλιοπούλου Δρ. Φιλοσοφίας, Συγγραφέας, Διδάσκων-Μέλος Εργαστηρίου Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Αντώνης Καράγιωργας Χημικός, MSc Βιοχημείας - Μέλος Κήπου Θεσσαλονίκης

Στρατής Κατάκος Δρ. Βιολόγος - Μέλος Κήπου Αθηνών

Δημήτρης Λιαρμακόπουλος Νομικός, Συγγραφέας - Μέλος Κήπου Θεσσαλονίκης

Ελένη Μιχοπούλου Φιλολόγος, MSc Επιστημών Αγωγής, MSc Προαγωγής Ψυχικής Υγείας (Αθήνα)

Βαγγέλης Μίχος Ασφαλιστής, Δημιουργός της δράσης «Το Σπίτι του Φύλακα της Αλυκής» - Μέλος Κήπου Θεσσαλονίκης

Αγγελική Μουρατίδου Μαθηματικός, MSc Αναλογιστικών Μαθηματικών, MSc Αγοραlogίας (Marketing), MBA Διοίκησης Επιχειρήσεων, Συγγραφέας (Αθήνα)

Αντώνης Μπιλίσσης Δικηγόρος - Ιδρυτικό Μέλος Κήπου Θεσσαλονίκης

Παναγιώτης (Τάκης) Παναγιωτόπουλος Πληροφορικός, Διαχειριστής www.epicuros.gr, Συγγραφέας, με Σπουδές στην Ιστορία και Φιλοσοφία της Επιστήμης του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών - Ιδρυτικό Μέλος και Καθηγέμονας Κήπου Αθηνών

Ασπασία Παπαδοπεράκη Γλύπτρια, Πτυχιούχος Καλών Τεχνών, Συγγραφέας - Μέλος Κήπου Αθηνών

Ευαγγελία (Λίτσα) Πισικάλη Φαρμακοποιός - Μέλος Κήπου Αθηνών

Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης Αναπληρωτής Καθηγητής Εφαρμοσμένης Ηθικής και Διευθυντής του Εργαστηρίου Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος του Ελληνικού Κλιμακίου της Έδρας Βιοηθικής της UNESCO (Haifa), Συγγραφέας

Βασίλης Σφακιανόπουλος Μηχανικός Σχεδίασης Προϊόντων, Ιθύνων Νους του «Save Your Hood» («Σώσε την Καλύπτρα σου»), Αθήνα

Δήμητρα Τσαγκαράκη Καθηγήτρια Κολλεγίου Alexander (Κύπρος), Πτυχιούχος Διαχείρισης Διεθνούς Τουρισμού, MSc Διοίκησης Διεθνών Επιχειρήσεων - Μέλος Κήπου Αθηνών

Παναγιώτης Τσιαμούρας Δρ. Φιλοσοφίας, Συγγραφέας (Αθήνα)

Δημήτρης Γ. Χρηστάκης Καθηγητής Μηχανολογίας του Τμήματος Μηχανολόγων Μηχανικών του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου (Κρήτη)

Γιώργος Χρούσος Ομότιμος Καθηγητής Παιδιατρικής και Ενδοκρινολογίας, Διευθυντής Ερευνητικού Ινστιτούτου Υγείας Μητέρας Παιδιού και Ιατρικής Ακριβείας της Ιατρικής Σχολής του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Υποψήφιος βραβείου Νόμπελ Ιατρικής 2021

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

Ιάσων Ευαγγέλου Ποιητής, Υποψήφιος βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας 2014 (Αθήνα)+

Γιώγια Σιώκου Ποιήτρια (Αθήνα)

Σοφία Φουντουλάκη Ζωγράφος (Αθήνα)

Θανάσης Χαλκιάς Ηθοποιός, Σκηνοθέτης (Αθήνα)

ΠΡΟΦΟΡΙΚΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

ΠΑ1. Παρέμβαση Επικούρειας Φιλοσοφίας και Θετικής Ψυχολογίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Ελένη Μιχοπούλου

Εισαγωγή. Στην κρίση της πανδημίας του κορωνοϊού, η ψυχική ευεξία των εφήβων επιβαρύνθηκε σημαντικά. Στο πλαίσιο αυτό, με στόχο την προαγωγή της ψυχικής ευημερίας των μαθητών και την αποτελεσματική διαχείριση των ψυχολογικών επιπτώσεων της πανδημικής κρίσης, εφαρμόστηκε στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ένα καινοτόμο πρόγραμμα σχολικής παρέμβασης και διερευνήθηκε η επίδρασή του.

Σκοπός. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση της θετικής επίδρασης της δομημένης ψυχο-εκπαιδευτικής σχολικής παρέμβασης διάρκειας 11 εβδομάδων σε μαθητές Γενικού Λυκείου, η οποία συνδύασε τις τεχνικές της Θετικής Ψυχολογίας με τις αρχές της Επικούρειας και της Στωϊκής Φιλοσοφίας.

Ανάπτυξη Θέματος. Στο πλαίσιο της παρέμβασης, η εφαρμογή των θετικών τεχνικών νοήματος στη ζωή, αισιοδοξίας, ευγνωμοσύνης και ανάπτυξης θετικών σχέσεων, σε συνδυασμό με μια γνωσιακή αναδόμηση βασισμένη στις αρχές της Επικούρειας και της Στωϊκής Φιλοσοφίας, είχε ευεργετική επίδραση στη βελτίωση της συναισθηματικής κατάστασης των εφήβων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, στην ενίσχυση της ψυχικής ευημερίας και στη βελτίωση πτυχών της ποιότητας ζωής, όπως η υποκειμενική υγεία, ο γνωστικός τομέας, η ακαδημαϊκή επίδοση και οι οικογενειακές και διαπροσωπικές σχέσεις.

Συμπεράσματα. Βασικό εύρημα της μελέτης ήταν η ανάδειξη της αποτελεσματικότητας και, συνακόλουθα, της αναγκαιότητας της φιλοσοφικής πλαισίωσης της εφαρμοσμένης θετικής παρέμβασης. Η ανάδειξη του ενισχυτικού ρόλου κυρίως της Επικούρειας Φιλοσοφίας στην αποτελεσματικότητα των εφαρμοσμένων τεχνικών της Θετικής Ψυχολογίας, ή, αλλιώς, η πρακτική και βιωματική εφαρμογή της Επικούρειας Φιλοσοφίας μέσω των τεχνικών της Θετικής Ψυχολογίας, αποτελεί καινοφανές εύρημα στην υπάρχουσα βιβλιογραφία.

ΠΑ2. Φυσικό και θετικό δίκαιο κατά τον Επίκουρο Γιώργος Ηλιόπουλος

Ένας από τους θεμελιώδεις εννοιολογικούς πυλώνες της πολιτικής φιλοσοφίας και της φιλοσοφίας του δικαίου αφορά στη διάκριση μεταξύ φυσικού και θετικού δικαίου. Η μελέτη της σκοπιμότητας και του περιεχομένου της διάκρισης αυτής μπορεί και πρέπει να εμπλουτισθεί από την προσφυγή στη σκέψη του Επίκουρου, ο οποίος μας έχει παραδώσει σχετικές αποφάνσεις. Στο επίκεντρο της ανάλυσής μας θα βρεθεί επομένως η άκρως περιεκτική ρήση: Τὸ τῆς φύσεως δίκαιόν ἐστι σύμβολον τοῦ συμφέροντος εἰς τὸ μὴ βλάπτειν ἀλλήλους μηδὲ βλάπτεσθαι (Κύρια Δόξαι, αρ. 31). Ανατρέχοντας στην εποχή όπου διατυπώθηκε και διαδόθηκε η ως άνω ρήση και προσπαθώντας να την ανασυνθέσουμε σε όλες τις πτυχές της, πρέπει να επισημάνουμε ότι εντός της λιτής και πυκνής διατύπωσής της και σε εμφανή ασυμφωνία με τις συνήθεις εννοιολογικές διακρίσεις μας ο Επίκουρος μοιάζει να πραγματοποιεί χωρίς ιδιαίτερο δισταγμό μια σύμφυση μεταξύ φυσικού, τούτέστιν υπερανθρώπινου από τη μια και θετικού, δηλαδή ιστορικά θεσμοθετημένου ή απλώς συμβατικού δικαίου από την άλλη.

Προκειμένου να φωτίσουμε το παράδοξο που φαίνεται να προκύπτει από την κεντρική αυτή επικούρεια θέση, πρόκειται ακολούθως να ασχοληθούμε:

α. με τους όρους ανάδυσης της επικούρειας θέσης στο πλαίσιο της αρχαίας ιστορίας των ιδεών, β. με τη συγκεκριμένη σχέση της με τον τύπο κοινωνικότητας που αναδεικνύει η επικούρεια φιλοσοφία, γ. με τις συνέπειες που μπορούν και πρέπει να εξαχθούν σε σχέση με τη σύγχρονη προβληματική περί φυσικού και θετικού δικαίου, στην οποία διασταυρώνονται ετερογενείς τρόποι θέασης του προβλήματος της φύσης και των πηγών του δικαίου.

ΠΑ3. Η άποψη του Επίκουρου και του Αριστοτέλη για τις γυναίκες Δήμητρα Τσαγκαράκη

Εισαγωγή. Η αρχαία Αθηναία του 4ου αιώνα π.Χ. κατείχε μια υποδεέστερη θέση σε σχέση με εκείνης του άντρα, δεν μπορούσε να απειλήσει την κυριαρχία του και βρισκόταν υπό την αντρική κατοχή. Δύο φιλόσοφοι που δίδαξαν στην Αθήνα, αφενός ο Αριστοτέλης είχε τις κρατούσες απόψεις της εποχής του για την υποδεέστερη θέση των γυναικών, ενώ ο Επίκουρος αντιμετώπιζε τις γυναίκες ισότιμα με τους άνδρες.

Σκοπός. Ο Σκοπός είναι η ανάδειξη της ανθρωπιστικής φιλοσοφίας του Επίκουρου και την αντιμετώπιση των γυναικών στον Κήππο και η αντιπαράθεση με τις απόψεις του Αριστοτέλη.

Ανάπτυξη Θέματος. Ο Αριστοτέλης (384-322 π.Χ.) ταλαντεύεται ανάμεσα στον ιδεαλισμό και τον υλισμό. Κάθε πράγμα, κατ' αυτόν, αποτελείται από παθητική ύλη και ενεργητικό πνεύμα, που είναι μεταξύ τους αδιάσπαστα ενωμένα. Ο Αριστοτέλης στα Πολιτικά (Α,5.1254 b13-14) αναφέρεται στην σχέση του άντρα και της γυναίκας, την οποία θεωρεί εκ φύσεως άνιση και ισχυρίζεται ότι ο άντρας είναι ανώτερος από τη γυναίκα. Ο Επίκουρος (341-270 π.Χ.) με την φυσιοκρατική και αισθησιοκρατική προσέγγιση, είχε ως στόχο την ευδαιμονία, που θεωρούσε ως ψυχοσωματική υγεία του κάθε ανθρώπου ανεξάρτητα από φύλο, εθνότητα, και κοινωνικοοικονομική τάξη. Πρεσβεύει ότι άντρες και γυναίκες είναι ισότιμα μέλη του ανθρωπίνου είδους και έχουν εξίσου δικαίωμα στην ευδαιμονία. Παρά τις μεγάλες διαφορές σχετικά με τις γυναίκες, οι δύο φιλόσοφοι συμφωνούν στις προϋποθέσεις της ευδαιμονίας που περιλαμβάνουν τον έλλογη βίο με φρόνηση, αρετή και φιλία. Η σύγχρονη Επιστήμη έχει παρατηρήσει ότι αυτές τις προϋποθέσεις μπορούν να τις εκπληρώσουν και οι άνδρες και οι γυναίκες. Συμπέρασμα. Η σύγχρονη Επιστήμη επιβεβαιώνει την άποψη του Επίκουρου ότι οι βασικές ανάγκες, οι βασικές ικανότητες και το δικαίωμα στην ευδαιμονία είναι κοινά στα δύο φύλα.

ΠΑ4. Επικούρειες απαντήσεις σε σύγχρονα ερωτήματα Γιώργος Γκόνης

Με γνώμονα την επικούρεια αρχή της πρακτικότητας της φιλοσοφίας αναζητούνται οι απαντήσεις που θα έδινε ο Επίκουρος σε σύγχρονους προβληματισμούς και ερωτήματα. Πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι ενώ η φύση του ανθρώπου παραμένει διαχρονικά αναλλοίωτη, τα σημερινά προβλήματα που έχει να επιλύσει είναι πολύ πιο σύνθετα και οι όποιες απαντήσεις απαιτούν την συνεκτίμηση της μεταβλητότητας πολλών σύνθετων παραγόντων. Η επιλογή των προς απάντηση ερωτημάτων, παρά το «αυθαίρετο», δεν είναι τυχαία.

-Πως θα όριζε ο Επίκουρος τον ανθρωπισμό σήμερα; -Ποια θα ήταν η θέση του για ισότητα των δύο φύλων; -Τι θα έλεγε για την ομοφυλοφιλία; -Τι θέση θα έπαιρνε ο Επίκουρος στο θέμα των εμβολιασμών για τον κορωνοϊό; Θα έκανε το εμβόλιο ή θα συμμετείχε στο λεγόμενο αντιεμβολιαστικό κίνημα; -Θα απαιτούσε αξιολόγηση των διδασκόντων κάθε βαθμίδας; Δηλαδή αξιολόγηση νηπιαγωγών, δασκάλων, καθηγητών και πανεπιστημιακών; -Ποια θα ήταν η θέση του Επίκουρου για τις αμβλώσεις και τον έλεγχο των γεννήσεων; -Τι θα έλεγε ο Επίκουρος σχολιάζοντας τις απόψεις επιστημόνων-φιλοσόφων για την αναβάθμιση του ανθρώπου, με ποικίλες παρεμβάσεις, με σκοπό την ριζική παράταση της ζωής και την δημιουργία αυτού που αποκαλείται υπερανθρωπισμός ή μετανθρωπισμός;

Οι συνοπτικές απαντήσεις που δίδονται στηρίζονται σε συγκεκριμένες επικούρειες δόξες και θέσεις. Συνεπώς, δεν αποτελούν απλές εικασίες ούτε βέβαια αξιώνουν εγκυρότητα ακλόνητων τεκμηρίων. Σπεύδω να διευκρινίσω ότι δεν διεκδικώ το αλάθητο της προσέγγισης ούτε βέβαια να προκαταλάβω ή να χειραγωγήσω τις θέσεις των σύγχρονων Επικούρειων Κήπων.

ΠΑ 5. Ζώα και άνθρωπος στο Περί Φύσεως του Λουκρήτιου: Σημειώσεις για την αποδόμηση του ανθρωποκεντρισμού Παναγιώτης Τσιαμούρας

Εισαγωγή. Στο Περί Φύσεως του Λουκρήτιου τα ζώα ως πλήρη υποκείμενα κατέχουν μια ξεχωριστή θέση. Ο στοχασμός του αναφορικά με τα μη ανθρώπινα πλάσματα υπερβαίνει κατά πολύ την περιέργεια του ερασιτέχνη παρατηρητή.

Σκοπός. Να υπογραμμιστεί πώς ο ποιητής αποδομεί την παραδοσιακή ανθρωποκεντρική αντίληψη, τονίζοντας επίσης ότι η θρησκεία και ο φόβος του θανάτου έχουν ολέθριες συνέπειες για ζώα και ανθρώπους.

Ανάπτυξη Θέματος. Η επιμελής περιγραφή και η ποιητική επεξεργασία του ζωικού κόσμου συνδέονται λειτουργικά με το υπόλοιπο ποίημα και εξυπηρετούν συγκεκριμένες ανάγκες της διδασκαλίας. Ο ποιητής αναγνωρίζει ότι τα ζώα έχουν τα ίδια δικαιώματα με τον άνθρωπο, γιατί έχουν όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που συναντάμε σε αυτόν: έχουν συναισθήματα, ονειρεύονται, εκφράζουν με αλλιώτικους ήχους και με διαφορετικές φωνές τον εσωτερικό τους κόσμο τους και τις ψυχικές καταστάσεις τους. Επισημαίνει την αντίθεση ανάμεσα στα ζώα, τα οποία είναι προικισμένα από τη φύση τους με όσα χρειάζονται, και στον άνθρωπο, τον οποίο οι φιλοδοξίες, ο φόβος και η πλεονεξία οδηγούν μακριά από τον στόχο της αληθινής φιλοσοφικής σκέψης, την αταραξία και την επικούρεια ηδονή.

Συμπεράσματα. Η εικόνα του φυσικού κόσμου που ο ποιητής προβάλλει είναι χαρακτηριστικά οικουστημική· εκείνη ενός συνόλου σχέσεων μεταξύ των έμψυχων η οποία αποτελεί νευραλγικό στοιχείο για την οικοδόμηση του εξισωτικού και ζωόφιλου παραδείγματος. Το κάθε πλάσμα έχει τη δική του υποκειμενικότητα και αυταξία: δεν δημιουργήθηκε προς όφελος εκείνου ή του άλλου, ούτε για τον άνθρωπο. Η «σοφή οικουστημική οπτική» του Λουκρήτιου, ακολουθώντας την «κυκλική διαδικασία μετασχηματισμού», παρουσιάζει αναλογίες με τη σύγχρονη περιβαλλοντική επιστήμη.

ΠΑ6. Ο «Ζορμπάς» του Νίκου Καζαντζάκη: Η λογοτεχνική παρουσίαση ενός Επικούρειου από έναν Στωικό Χρήστος Γιαπιτζάκης

Εισαγωγή. Ο Νίκος Καζαντζάκης έγραψε το βιβλίο «Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά» ώστε «να αναστήσει τον πολυαγαπημένο του» αληθινό Ζορμπά, που είχε πεθάνει. Το έργο μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες, προκαλώντας αφενός την διεθνή αναγνώριση του συγγραφέα ως δημιουργού παγκόσμιας εμβέλειας και αφετέρου την καθιέρωση του χαρακτηριστικού τύπου Νεοέλληνα με διονυσιακά χαρακτηριστικά.

Σκοπός. Αναδεικνύεται η φιλοσοφική βάση της λογοτεχνικής οπτικής του Καζαντζάκη, ο οποίος ουσιαστικά περιγράφει τον θαυμασμό που προκαλεί στον συγγραφέα, έναν Στωικό διανοούμενο δέσμιος «της λογικής των πρέπει», ο κεντρικός ήρωας, ένας Επικούρειος ανεπιτήδευτος νοήμων άνθρωπος, που είναι εμπειρικά ώριμος και αισθάνεται ελεύθερος να απολαύσει την ύπαρξή του, εναρμονίζοντας την προσωπική και κοινωνική ηθική του με την φύση.

Ανάπτυξη Θέματος. Ο Στωικός αφηγητής, εγκλωβισμένος στην Βουδιστική απάθεια, παρατηρεί τον Ζορμπά, που έχει μια φυσική εμπειρική σχέση με την ύπαρξή του. Σαν γνήσιος Επικούρειος, ο Ζορμπάς αποδέχεται την τρισυπόστατη φύση του, που αποτελείται από: α) ένστικτα, ως φυσικές και αναγκαίες επιθυμίες να χορτάσει την πείνα, να ξεδιψάσει την δίψα, να απολαύσει τον έρωτα, β) συναισθήματα, ως κριτήρια αλήθειας, φιλία, συμπόνια, χαρά της ζωής, λύπη για το τέλος των ανθρώπων, γ) νόηση, ως φρόνηση και πρακτική σοφία από τις εμπειρίες της φύσης, παλκαρία αντιμετώπιση της ύπαρξής του και ας έχει ημερομηνία λήξης, κατανόηση για όλους τους ανθρώπους κι ας ζει μακριά από τις αυταπάτες τους.

Συμπέρασμα. Ο Καζαντζάκης θαυμάζει τον Ζορμπά λέγοντας «μ' έμαθε ν' αγαπώ τη ζωή και να μη φοβούμαι το θάνατο». Ομολογεί όμως ότι «αντί να γίνει υψηλό, επιτακτικό πρότυπο ζωής, ξέπεσε και έγινε φιλολογικό, αλίμονο, θέμα»

ΠΑ7. Άγχος και Φόβος: Από τον Όμηρο και τον Επίκουρο στο σήμερα Αγγελική Μουρατίδου

Βασική αιτία πρόκλησης άγχους αποτελεί ο φόβος. Προβάλλοντας τους φόβους μας, σκεπτόμενοι τις αρνητικές επιπτώσεις όσων πιθανολογούμε ότι θα συμβούν στο μέλλον, προκαλούμε στο μυαλό μας ένα είδος απεικονιστικής επιδείνωσης, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα το άγχος και το στρες. Ο φόβος, αποτέλεσε πεδίο που απασχόλησε τη φιλοσοφία, την λογοτεχνία και την τέχνη ήδη από τα ομηρικά έπη. Στον Όμηρο ο φόβος είναι παγερός, «κρυόεις». Στη γλώσσα του έπους η λέξη φόβος σημαίνει φυγή, οπισθοχώρηση στη μάχη, και κατ' επέκταση το συναίσθημα του κινδύνου που κυριεύει τον ηττημένο στρατό και τον κάνει να τραπεί σε φυγή. Η μάχη εθεωρείτο ο φυσικός χώρος του φόβου. Δεν είναι τυχαίο πως η εικόνα του Φόβου στόλιζε τη μυθική ασπίδα του Ηρακλή, όπως και αυτήν του αρχηστράτηγου της Τροίας, Αγαμέμνονα. Το όνομα του Φόβου, ξεκινώντας από τα πεδία της μάχης, θα φτάσει ήδη στην κλασική εποχή να σημαίνει το αίτιο και το αποτέλεσμα της έννοιας του φόβου, αποκτώντας σχεδόν τη σημερινή εννοιολογική ευρύτητα της λέξης.

Η απομάκρυνση των κύριων φόβων του ανθρώπου βρίσκεται στον πυρήνα της φιλοσοφικής θεραπευτικής πρότασης του Επίκουρου, γνωστής ως Τετραφάρμακος: αν κανείς αφενός βρει ποιες επιθυμίες χρειάζεται να ικανοποιήσει και αφετέρου ποιους φόβους πρέπει να απομακρύνει, και αν γνωρίζει τον τρόπο να το κάνει, τότε μπορεί να πετύχει και τον τελικό στόχο και σκοπό του ανθρώπου, που δεν είναι άλλος από το να ζήσει μια ευτυχισμένη ζωή.

ΠΑ8. Ο διαχρονικά, διεθνικά και διεπιστημονικά επίκαιρος Επίκουρος Δημήτρης Χρηστάκης

Παρουσιάζεται μια επιγραμματική επισκόπηση του Επικούρειου λόγου ως σπόρου σκέψης κοινωνίας και τέχνης. Αναδεικνύεται η Επικούρεια σύνθεση αντιλήψεων του Δημόκριτου σε μια προκλητική ενότητα, συνεκτικά λογική και αισθητή, ικανή να σπαρθεί. Ο Επικούρειος Κανόνας, ο γινόμενος από το φυσικό και τον ηθικό νόμο, προοιωνίζει την αρμονία που αναδίδεται από την φαινόμενη, πλην όμως ακόμη άνομη, σχέση του σημερινού νόμου της φύσης, και των τεχνικών κανονισμών με τον κρατικό νόμο. Σε ένα σημερινό περιβάλλον ημιτελών εξειδικευμένων πολυ-επιστημονικών αντιλήψεων, χτισμένων σε ερειπιώνες 'ανθρωπιστικών' θεωριών, η αρμονία η ικανή να κινήσει γόνιμα και ηδονικά ελεύθερα νοήμονα όντα είναι ζητούμενη. Έτσι αναδεικνύεται η διαχρονική ομονομία τρισυπόστατων, λογικά συνεκτικών, δομημένων ατόμων. Εξετάζεται η ομονομία μεταξύ φύσης, τέχνης και κράτους και τα όρια νομιμότητας της μεταφρασσιμότητας του λόγου. Η παρουσία του Επίκουρου στους στίχους του Λουκρήτιου, του Βιτσέντζου Κορνάρου και άλλων, αναδεικνύει ως διαχρονικές σύγχρονες θεωρίες για τη φύση και ομόνομες με κοινωνικές και οικονομικές θεωρίες, όσο πλήρεις παρουσιάζονται βέβαια. Ποια είναι τελικά η αξία της ομονομίας ψυχής, κοινωνίας και φύσης; Ένα εργαλείο θεραπείας ή μια ικανή και αναγκαία κοινωνική συνθήκη διατήρησης της ανθρωπιάς μας;

ΕΠΙΤΟΙΧΙΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

EA1. Ενδεχόμενες Επικούρειες Επιδράσεις στον Νεύτωνα και στον Λάιμπνιτς Γιάννης Αλεξάκης Φυσικός, Πολιτικός Επιστήμων - Μέλος Κήπου Αθηνών

Με την εισήγηση παρουσιάζονται ευρήματα από χειρόγραφα και έντυπα βιβλία του Νεύτωνα από τα οποία φαίνεται η βαθιά επίδραση που είχε ο Επίκουρος και η ατομική και επικούρεια διδασκαλία στο Νεύτωνα σε αντίθεση με τον Λάιμπνιτς.

Στο χειρόγραφο του Νεύτωνα με τον λατινικό τίτλο: Quaestiones quaedam Philosophicae φαίνεται να αναγράφεται πριν από τον τίτλο ως αφιέρωση η εξής φράση: Amicus Plato amicus Aristoteles magis amica veritas. Η φράση αυτή αποτελεί μία επανάληψη με επέκταση της γνωστής φράσης του Αριστοτέλη: Φίλος μεν Πλάτων φιλότατη δ' αλήθεια. Με την αφιέρωση αυτήν ο Νεύτων δηλώνει κατά την άποψή του ορισμένα πράγματα: Πρώτον ότι σέβεται και τιμά την δουλειά και την έρευνα του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, δηλώνει όμως επίσης ότι δεν αρκείται στις αλήθειες που αυτοί παρουσίασαν αλλά ότι θα ψάξει να βρει την αλήθεια πέραν των αληθειών που αυτοί βρήκαν. Όπως γνωρίζουμε αυτό το κατορθώνει αντικαθιστώντας, μεταξύ άλλων, το ακίνητον το τα πάντα κινούν, το Impetus, που απασχόλησε όλον τον Μεσαίωνα τους Σχολαστικούς, με την Αρχή της αδράνειας και όχι μόνο.

Στην συνέχεια αντιπαραβάλλεται η αφιέρωση που υπάρχει στο χειρόγραφο βιβλίο του Νεύτωνα που προαναφέρθηκε με μια άλλη αφιέρωση που βρίσκεται σε ένα βιβλίο που γράφτηκε από τον Νεύτωνα όταν ήταν σε προχωρημένη ηλικία και που αντίγραφο του τυπώθηκε και εκδόθηκε μετά τον θάνατό του. Από την αφιέρωση που βρίσκεται στο δεύτερο αυτό βιβλίο αλλά και τη σύγκριση της με την πρώτη προκύπτει το συμπέρασμα ότι ο Νεύτων ήταν βαθύτατα επικούρειος. Αντίθετα ο Λάιμπνιτς είχε δεχθεί ελάχιστη επίδραση από την επικούρεια και την ατομική φιλοσοφία, παρά το ότι οι Μονάδες της Μοναδολογίας του παραπέμπουν σε διακριτές οντότητες.

EA2, Διονύσης Σιμόπουλος και Ιάσων Ευαγγέλου: Προσωπικές εντυπώσεις για δύο ξεχωριστούς ανθρώπους με επικούρειες επιρροές Χρήστος Γιαπιτζάκης Αναπληρωτής Καθηγητής Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ - Ιδρυτικό Μέλος Κήπου Αθηνών

Εισαγωγή. Ο Διονύσης Σιμόπουλος (1943-2022) ήταν Διευθυντής του Ευγενιδείου Πλανηταρίου με πολυβραβευμένη συνεισφορά στην αστρονομική εκπαίδευση. Ο Ευάγγελος Ευαγγελίου, γνωστός με το λογοτεχνικό ψευδώνυμο Ιάσων Ευαγγέλου (1926-2022), ήταν οφθαλμίατρος, πολυγραφότατος βραβευμένος συγγραφέας και υποψήφιος για Νόμπελ Λογοτεχνίας το 2014. Οι δύο ξεχωριστοί αυτοί άνθρωποι έφυγαν από την ζωή με διαφορά λίγων ημερών τον Αύγουστο 2022.

Σκοπός. Αποδίδεται με προσωπικό πρόσημο η οφειλόμενη τιμή σε δύο ξεχωριστούς πνευματικούς ανθρώπους με επικούρειες επιρροές, που φώτισαν με το διαφωτιστικό έργο τους την σύγχρονη Ελλάδα και που ο κύκλος της ζωής τους έκλεισε πρόσφατα.

Ανάπτυξη Θέματος. Γνώρισα τον Διονύση Σιμόπουλο όταν συμμετείχε στο 10ο Πανελλήνιο Συμπόσιο Επικούρειας Φιλοσοφίας με θέμα "Επίκουρος και Πολλοί Κόσμοι στο Σύμπαν" και δήλωσε ότι είναι Επικούρειος. Αυτό το απέδειξε περὶ τὴν μετὰ την γενναία στάση του κατά την διάρκεια της μακρόχρονης μάχης του με τον καρκίνο, όταν δήλωνε σε συνεντεύξεις ότι δεν φοβόταν τον θάνατο επειδή δεχόταν την σπικική του Επίκουρου. Ένα πρόσφατο βιβλίο του Κήπου Αθηνών, που επιμελήθηκα, αφιερώθηκε στην μνήμη του. Γνώρισα τον Ιάσωνα Ευαγγέλου το 2008 και επί σειρά ετών είχαμε ανταλλάξει απόψεις επί παντός επιστητού με ανθρωπινή και συναδελφική εκτίμηση, με πνευματική αλληλοκατανόηση και ειλικρινή φιλία. Ο Ευαγγέλου ήταν εκλεκτικός Σκεπτικός, αλλά θαύμαζε την καθαρή επικούρεια νοοτροπία μου και με τίμησε αφιερώνοντάς μου ένα ποίημα και το βιβλίο του «Ο άνθρωπος και ο θάνατος» το 2011.

Συμπέρασμα. Ο Επίκουρος έλεγε ότι «είναι ίδια η άσκηση να αγαπάει κάποιος την ζωή και να μη φοβάται τον θάνατο». Όποιος βιώνει αληθινά την Επικούρεια φιλοσοφία το αποδεικνύει αυτό έμπρακτα.

EA3. Κωνσταντίνος Θεοτόκης: Ο Επικούρειος Αισθητιστής της Κέρκυρας Ηλίας Κολοκούρης

Φιλολόγος, MSc Διδασκαλίας Ελληνικών ως Ξένης Γλώσσας, Υποψήφιος Διδάκτωρ

Ο Κωνσταντίνος Θεοτόκης γεννήθηκε το 1872, στους Καρουσάδες της Κέρκυρας, γιος του κόμητος Μάρκου Θεοτόκη, από την γενεά των Θεοτόκηδων του κλάδου του καλούμενου της Σπηλιάς με παρουσία στο βιβλίο των αριστοκρατών της Κερκύρας. Μητέρα του ήταν η Αγγελική Πολυλά. Είχαν μαζί εννέα παιδιά εκ των οποίων ο Σπύρος έγινε ιστορικός και έγραψε για τον αδελφό του Κωνσταντίνο. Τα πρώτα του γράμματα έμαθε στο ιδιωτικό σχολείο Κοντούση και στο «Εκπαιδευτήριο Καποδίστριας». Το 1889 έως το 1890 σπούδασε στην Φυσικομαθηματική σχολή του Παρισιού, ενώ τα 1890-1898 συντελείται μία σημαντική στροφή του Θεοτόκη από τις θετικές στις θεωρητικές επιστήμες και τις κλασικές γλώσσες, τις οποίες σπουδάζει ενδελχώς. Αιτία εγκατάλειψης των σπουδών του φαίνεται πως ήταν το ειδύλλιο με την βαρόνη Ερνεστίνα Φον Μάλοβιτς. Απέκτησε μία κόρη μαζί της, η οποία πέθανε το 1900. Πώς άντεξε όμως έναν τόσο τραγικό θάνατο; Λίγο πριν, το 1896, ο Θεοτόκης είχε συμμετάσχει στο πλευρό του ποιητή Λορέντζου Μαβίλη στον απελευθερωτικό αγώνα της υπόδουλης Κρήτης. Ο Θεοτόκης είχε καθολική παιδεία, των αρχαίων, παλαιών και νεώτερων γλωσσών, ενώ θεωρήθηκε από εθνικιστής ως διαμορφωμένος σοσιαλιστής, αν και στο παρελθόν έργα του έχουν κυκλοφορήσει από ξεκάθαρα σοσιαλιστικής κατεύθυνσης εκδόσεις. Η συμμετοχή του σε εθνικούς αγώνες αρκεί για να τον χαρακτηρίσει εθνικιστή; Βεβαίως, ο Θεοτόκης είναι μόνος ο οποίος εξελίσσεται ιδεολογικώς και σταθεροποιείται στον χώρο της αριστεράς, προδότης της αρχοντικής του τάξης. Συστηματικός δημοτικιστής, μετέφρασε Λουκρήτιο. Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης, ωστόσο, είναι η διερεύνηση της Επικούρειας φιλοσοφίας στο πρώιμο έργο του, επίδραση η οποία τον διαφοροποιεί αισθητά τους συγγραφείς της εποχής του.

EA4. Μπαίνοντας στον Κήπο της ευτυχίας με τα παπούτσια του Επίκουρου Κωνσταντίνα Γαβαλά

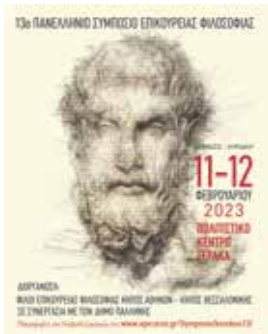
Φιλοσοφική Σύμβουλος, MSc Κοινωνικής Θεωρίας και Πολιτικής Φιλοσοφίας

Εισαγωγή. Με τι τρόπο χρειάζεται να ζω για να είμαι ευτυχισμένος; Πώς μπορώ να αντιμετωπίσω τις ανησυχίες της καθημερινής ζωής για να μην εμποδίζεται η απόλαυση του δώρου της; Πού να αναζητήσω την ψυχική γαλήνη και την ανακούφιση από τη δυστυχία της πεπερασμένης μου ύπαρξης; Ανθρώπινα ερωτήματα που βρίσκουν τις απαντήσεις τους στην Επικούρεια φιλοσοφία.

Σκοπός. Στην παρούσα ανακοίνωση, σκοπός είναι να φωτιστεί ένας φιλοσοφικός δρόμος που θα διευκολύνει την ανθρώπινη πορεία στις καθημερινές, αλλά και απρόβλεπτες, συνθήκες της μέσας από την φιλοσοφία του Επίκουρου να μπούμε στον Κήπο μίας –όσο εξαρτάται από εμάς- ευτυχισμένης ζωής.

Ανάπτυξη Θέματος. Το όραμα μιας ευχάριστης ζωής, στην Επικούρεια φιλοσοφία, λαμβάνει υπόσταση στο περιβάλλον της ψυχικής αταραξίας. Ο Επίκουρος εστιάζει στη στατική/καταστασιακή ηδονή, η οποία σημαίνει απουσία σωματικού ή/και ψυχικού πόνου, και γράφει πως «η ηδονή είναι αρχή και σκοπός του μακαρίως ζην». Ο νηφάλιος στοχασμός, ο οποίος ερευνά τα αίτια των επιλογών μας και μας απελευθερώνει από τις υιοθετημένες αντιλήψεις και πεποιθήσεις που θολώνουν την κρίση μας, εξασφαλίζει το υπέρτατο αγαθό της ευδαιμονίας. Η άγνοια του καλού και του κακού, η ανησυχία και ο φόβος, οι κενές επιθυμίες, μας αποστερούν τις χαρές και τη γαλήνη και οδηγούν σε ψυχικό πόνο και θλίψη.

Συμπεράσματα. Ο Επίκουρος έδωσε ένα *modus vivendi* για τον άνθρωπο ενός συνεχώς μεταβαλλόμενου κόσμου και κατάφερε να καταδείξει ότι η φιλοσοφία μπορεί να απαλλάξει την ψυχή από τα πάθη της.

13ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

11-12 Φεβρουαρίου 2023 -- Πολιτιστικό Κέντρο Γέρακα, Αθήνα

Κλειτάρχου & Αριστείδου, Γέρακας
Πληροφορίες: epicuroso.gr/Symposio/kombos13/

Συν-Διοργάνωση:
Δήμος Παλλήνης, Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας “Κήπος Αθηνών” και
“Κήπος Θεσσαλονίκης”
Υπό την Αιγίδα της Περιφέρειας Αττικής

Γενικές Πληροφορίες

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ

11 – 12 Φεβρουαρίου 2023

ΤΟΠΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ

Πολιτιστικό Κέντρο Γέρακα, Αθήνα, Διεύθυνση: Κλειτάρχου 23, Γέρακας 15344

ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας «Κήπος Αθηνών» και «Κήπος Θεσσαλονίκης»
και Δήμος Παλλήνης

ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΓΙΑ COVID-19

Η διεξαγωγή του συνεδρίου έχει σχεδιαστεί έτσι, ώστε να τηρηθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα υγιεινής, με βάση τα υγειονομικά πρωτόκολλα.

- Τήρηση αποστάσεων ασφαλείας
- Τήρηση κανόνων ατομικής υγιεινής
- Υποχρεωτική χρήση μάσκας καθ' όλη τη διάρκεια παραμονής στους στεγασμένους χώρους του συνεδριακού κέντρου.
- Διαθέσιμες μάσκες και αντισηπτικά θα υπάρχουν στους χώρους του συνεδριακού κέντρου.

ΕΠΙΣΗΜΗ ΓΛΩΣΣΑ

Επίσημη γλώσσα του Συμποσίου είναι η Ελληνική.

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

Για πιστοποιητικά συμμετοχής η προ-εγγραφή ή η εγγραφή είναι απαραίτητη. Απαραίτητη προϋπόθεση για την εγγραφή στο Συνέδριο είναι η υποβολή της Φόρμας Εγγραφής την οποία μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα του Συνεδρίου: <https://epicuroso.gr/Symposio/kombos13/>

Οι εγγεγραμμένοι σύνεδροι θα λάβουν την ηλεκτρονική κονκάρδα (e-badge) στο email που καταχωρούν κατά την εγγραφή τους, η οποία θα περιλαμβάνει το προσωπικό barcode για την αναγκαία σάρωση κατά την είσοδο και έξοδο τους στις αίθουσες καθώς και το Τελικό Πρόγραμμα του Συμποσίου σε ηλεκτρονική μορφή.

Οι εγγεγραμμένοι σύνεδροι θα παραλάβουν μετά τη λήξη του Πανελληνίου Συμποσίου ηλεκτρονικά Πιστοποιητικό Παρακολούθησης (e-Certificate), στην ηλεκτρονική διεύθυνση (e-mail) που έχουν δηλώσει στη Φόρμα Εγγραφής τους και αφού συμπληρώσουν το Δελτίο Αξιολόγησης.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Για οποιαδήποτε πληροφορία σχετικά με το Επιστημονικό Πρόγραμμα και την Εγγραφή σας στο Συνέδριο, σας παρακαλούμε να επικοινωνήσετε με την Εταιρεία Διοργάνωσης του Συνεδρίου: Congress Group, ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ, Χατζηκώστα 4, 115 21 Αθήνα.

Τηλ: 211 212 6577, 6937 057173

E-mail: info@congressgroup.gr, Website: www.congressgroup.gr

Επιστολή Επίκουρου προς Μενοικέα (“Περί βίου”)

-Απόδοση Λεωνίδα Α. Αλεξανδρίδη

-Πρώτη δημοσίευση www.epicuros.gr/keimena/k_Menoikeas.htm (Οκτώβριος 2013)

-Δεύτερη δημοσίευση στο βιβλίο «Επικούρεια Φιλοσοφία: Μαθήματα στον Κήπο Αθηνών» (2015)

Η επιστολή του Επίκουρου προς Μενοικέα εντοπίζεται στο έργο «Βίοι και γνώμαι των εν φιλοσοφία ευδοκιμησάντων και των εκάστη αιρέσει αρεσκόντων εν επιτόμω συναγωγή» του Διογένη Λαέρτιου, ιστοριογράφου των φιλοσόφων της αρχαιότητας. Στο δέκατο και τελευταίο βιβλίο του έργου αυτού περιλαμβάνεται ο βίος του Επίκουρου και η φιλοσοφία του, η οποία παρουσιάζεται μέσω τριών επιτομικών επιστολών του και του βιβλίου του «Κύριαι Δόξαι» (Κύριες Δοξασίες), ενώ επιπλέον διανθίζεται με σχόλια του Διογένη Λαέρτιου. Οι ερευνητές έχουν χρονολογήσει τη συγγραφή του έργου του, τον 3ο αι. μ.χ.χ. Η επιστολή αποτελεί την επιτομή της Ηθικής φιλοσοφίας του Επίκουρου «Περί βίου».

[122] Ἐπίκουρος Μενοικεῖ χαίρειν.

Ο Επίκουρος χαιρετά τον Μενοικέα.

Ούτε όταν είναι κάποιος νέος δεν πρέπει να αναβάλλει να φιλοσοφεί ούτε όταν είναι γέρος δεν πρέπει να θεωρεί κοτσιαστικό να φιλοσοφεί. Διότι ποτέ δεν είναι ούτε πολύ νωρίς ούτε πολύ αργά, για να φροντίσει την υγεία της ψυχής του. Και αυτός που λέει ότι ο καιρός για να φιλοσοφήσει δεν έχει φτάσει ακόμη ή ότι έχει περάσει ήδη, μοιάζει με εκείνον που λέει, είτε ότι δεν έχει έλθει ακόμα ο καιρός για την ευδαιμονία, είτε ότι δεν υπάρχει πλέον καιρός γι' αυτήν. Συνεπώς, πρέπει και ο νέος και ο γέρος να φιλοσοφούν, ο μὲν ένας, καθώς γερνάει για να παραμένει νέος ανάμεσα στα αγαθά χάρη στα ευχάριστα γεγονότα του παρελθόντος, ο δε άλλος αν και νέος, για να μη φοβάται σαν γέρος το μέλλον. Πρέπει, επομένως, να στοχαζόμαστε τα πράγματα που φέρνουν την ευδαιμονία, επειδή όταν την κατέχουμε, έχουμε τα πάντα, ενώ όταν αυτή λείπει, κάνουμε τα πάντα για να την αποκτήσουμε.

[123] Τα πράγματα μάλιστα που συνεχώς σου συνιστούσα, να τα πράττεις και να τα στοχάζεσαι θεωρώντας ότι αυτά είναι βασικές αρχές της ευτυχισμένης ζωής (τοῦ καλῶς ζῆν). Πρώτα απ' όλα πιστεύοντας ότι ο θεός είναι ον ζωντανό αθάνατο και μακάριο, σύμφωνα με την κοινή παράσταση του θεού που έχει αποτυπωθεί στον νου των ανθρώπων, να μην αποδίδεις ποτέ σ' αυτόν τίποτα που θα ήταν ξένο προς την αφθαρσία του, ούτε αταίριαστο προς την μακαριότητά του. Αλλά να πιστεύεις πάντοτε γι αυτόν κάθε τι που είναι ικανό να διαφυλάξει την αφθαρσία και την μακαριότητά του. Διότι οι θεοί υπάρχουν, επειδή η γνώση που έχουμε γι' αυτούς είναι ολοφάνερη. Αλλά δεν είναι οι θεοί όπως τους πιστεύει ο πολλός κόσμος. Διότι δεν κρατά ακέραιη την αρχική παράσταση για τους θεούς. Και ασεβής δεν είναι αυτός που δεν αποδέχεται τους θεούς των πολλών ανθρώπων [124] αλλά αυτός που αποδίδει στους θεούς αυτά που οι πολλοί πιστεύουν γι' αυτούς. Επειδή αυτά τα οποία φρονούν οι πολλοί άνθρωποι για τους θεούς δεν είναι αντιλήψεις αλλά ψεύτικες δοξασίες. Σύμφωνα με αυτές τις ψεύτικες δοξασίες και οι μεγαλύτερες συμφορές για τους κακούς και οι ωφέλειες για τους καλούς προέρχονται από τους θεούς, επειδή το πλήθος, εντελώς εξοικειωμένο με την ιδιαίτερη έννοια που έχει για την αρετή, δεν αποδέχεται παρά μόνο τους θεούς που είναι σύμφωνοι με αυτή την αρετή, αλλά θεωρεί ξένο κάθε τι που είναι διαφορετικό.

Να συνηθίζεις να θεωρείς ότι ο θάνατος είναι ένα τίποτα για μας, γιατί κάθε καλό και

κάθε κακό βρίσκεται στην αίσθηση και ο θάνατος είναι η στέρση της αίσθησης. Έτσι, η επίγνωση ότι ο θάνατος είναι ένα τίποτα για μας κάνει απολαυστική την θνητή ζωή μας, όχι επειδή προσθέτει άπειρο [125] χρόνο σ' αυτήν, αλλά γιατί αφαιρεί τον πόθο της αθανασίας. Γιατί τίποτα δεν είναι φοβερό στην ζωή για όποιον έχει πραγματικά κατανοήσει ότι τίποτα φοβερό δεν υπάρχει στο να μη ζει κανείς. Είναι ανόητος λοιπόν αυτός που λέει ότι φοβάται τον θάνατο, όχι γιατί θα υποφέρει όταν έρθει, αλλά διότι τον θλίβει η προσμονή του. Διότι άδικα λυπάται κανείς προσμένοντας ένα πράγμα που δεν ενοχλεί όταν είναι παρόν. Έτσι λοιπόν το πιο φρικτό από τα κακά, ο θάνατος, δεν είναι τίποτα για μας, επειδή ακριβώς όταν εμείς υπάρχουμε ο θάνατος δεν υπάρχει, όταν δε ο θάνατος έρθει τότε εμείς δεν υπάρχουμε. Ο θάνατος λοιπόν δεν υπάρχει ούτε για τους ζωντανούς ούτε για τους νεκρούς, επειδή δεν έχει σχέση με τους πρώτους, ενώ οι τελευταίοι δεν υπάρχουν πλέον.

Αλλά οι πολλοί άλλοτε αποφεύγουν τον θάνατο ως το χειρότερο από τα κακά, [126] άλλοτε τον επιλέγουν ως ανάπαυση από τα δεινά της ζωής. Αντίθετα, ο σοφός ούτε την ζωή περιφρονεί και ούτε φοβάται να μη ζει, επειδή ούτε η ζωή είναι βάρος γι' αυτόν και ούτε θεωρεί ότι είναι κακό το να μη ζει. Όπως ακριβώς δεν προτιμά το περισσότερο αλλά προτιμά πάντοτε το πιο ευχάριστο φαγητό, έτσι και με τον χρόνο της ζωής του δεν απολαμβάνει τον περισσότερο αλλά τον πιο ευχάριστο. Και αυτός που συμβουλεύει τον μεν νέο να ζει καλά, τον δε γέρο να τελειώσει καλά την ζωή του, είναι ανόητος όχι μόνο επειδή η ζωή είναι όμορφη (και για το γέρο), αλλά και επειδή η φροντίδα να ζει κανείς καλά και να πεθάνει καλά είναι ένα και το αυτό. Μάλιστα πολύ χειρότερος είναι αυτός που λέει ότι καλό είναι να μη γεννηθεί κανείς «και όταν γεννηθεί, να περάσει όσο πιο γρήγορα τις πύλες του Άδη». [127] Αν μεν το λέει επειδή το πιστεύει, γιατί δεν εγκαταλείπει την ζωή; Πράγματι είναι κάτι που είναι πάντα στην ευχέρειά του, εάν ο θάνατος είναι σταθερή του επιθυμία. Αν όμως αστειεύεται, δείχνει ελαφρότητα σε θέματα που δεν σηκώνουν αστεία.

Πρέπει να θυμάσαι ότι το μέλλον δεν είναι ούτε εντελώς δικό μας ούτε εντελώς πέρα από μας, ώστε μήτε να περιμένουμε ότι σίγουρα θα έλθει ούτε πάλι να απελπιζόμαστε ότι οπωσδήποτε δεν θα έρθει. Πρέπει επίσης να αναλογιστείς ότι από τις επιθυμίες άλλες είναι φυσικές και άλλες είναι μάταιες και από τις φυσικές άλλες είναι αναγκαίες και άλλες μόνο φυσικές. Από δε τις αναγκαίες επιθυμίες άλλες είναι αναγκαίες για την ευδαιμονία, άλλες για να είναι [128] ανενόχλητο το σώμα, και άλλες για την ίδια την ζωή. Και πράγματι, μία αλάνθαστη θεώρηση των επιθυμιών πρέπει να ανάγει κάθε προτίμηση και κάθε αποφυγή στην υγεία του σώματος και την αταραξία της ψυχής, επειδή εκεί βρίσκεται ο τελικός σκοπός της μακάριας ζωής. Επειδή κάνουμε τα πάντα για να αποφύγουμε τον σωματικό πόνο και την ταραχή της ψυχής. Και από την στιγμή που το επιτύχουμε σταματά κάθε ψυχική ταραχή, επειδή το ζωντανό ον δεν χρειάζεται πλέον να κινηθεί προς κάτι που του λείπει, ούτε να αναζητήσει κάτι άλλο για να συμπληρώσει το καλό της ψυχής και του σώματος.

Διότι τότε χρειαζόμαστε την ηδονή, όταν πονούμε εξ' αιτίας της απουσίας της και όταν δεν πονούμε δεν χρειαζόμαστε καθόλου την ηδονή. Και για τούτο λέμε ότι η ηδονή είναι αρχή και σκοπός της [129] μακάριας ζωής. Γιατί έχουμε διαγνώσει ότι η ηδονή είναι το πρωταρχικό και σύμφυτο αγαθό μέσα μας, και ότι με αυτήν ως αφετηρία διαλέγουμε τι θα πράξουμε και τι θα αποφύγουμε, και ότι σε αυτήν καταλήγουμε πάλι, όταν αποτιμάμε κάθε αγαθό με γνώμονα αυτό που αισθανόμαστε. Και ακριβώς επειδή η ηδονή είναι το πρωταρχικό και σύμφυτο αγαθό μέσα μας, δεν επιλέγουμε κάθε ηδονή, αλλά υπάρχουν περιπτώσεις όπου προσπερνάμε πολλές ηδονές, όταν εξαιτίας τους προκύπτουν για μας μεγαλύτερες ενοχλήσεις. Και υπάρχουν πόνοι που τους θεωρούμε προτιμότερους

από τις ηδονές, εφόσον η ηδονή που ακολουθεί είναι για μας μεγαλύτερη, όταν για πολύ χρόνο υπομένουμε τους πόνους. Κάθε λοιπόν ηδονή, από μόνη της και από την ίδια της την φύση είναι κάτι καλό, εντούτοις δεν επιλέγουμε κάθε ηδονή, καθ' όμοιο τρόπο, κάθε πόνος είναι κάτι κακό, και παρόλα αυτά [130] κάθε πόνος δεν πρέπει πάντοτε ν'αποφεύγεται. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να εξετάζουμε και να υπολογίζουμε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα, πριν να κρίνουμε την αξία κάθε ηδονής και κάθε πόνου, γιατί χρησιμοποιούμε, σε ορισμένες περιπτώσεις, το αγαθό ως κακό, και το κακό, με τη σειρά του, ως αγαθό.

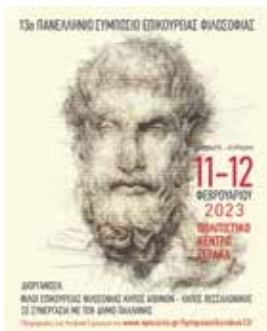
Και θεωρούμε την αυτάρκεια μεγάλο αγαθό, όχι για να χρησιμοποιούμε τα λίγα, αλλά για να αρκούμαστε στα λίγα όταν δεν έχουμε τα πολλά, έχοντας την πεποίθηση ότι απολαμβάνουν πολύ ευχάριστα την πολυτέλεια αυτοί που την χρειάζονται λιγότερο, και ότι κάθε τι που είναι φυσικό αποκτιέται εύκολα, ενώ κάθε τι που είναι μάταιο αποκτιέται δύσκολα, και οι λιτές τροφές προσφέρουν ίση ηδονή με τα πολυτελή γεύματα, όταν [131] εξαλείφουν τελείως όλο τον πόνο που προέρχεται από την έλλειψη, και το ψωμί και το νερό προκαλούν την πιο δυνατή ηδονή σ' αυτόν που τα γεύεται αφού έχει νοιώσει την ανάγκη τους. Το να συνηθίζει λοιπόν κανείς στην απλή διατροφή και όχι στην πολυτελή διατροφή, και εξασφαλίζει την υγεία και κάνει τον άνθρωπο ακούραστο στις αναγκαίες ενασχολήσεις της ζωής του και μας κάνει να νοιώθουμε πιο ευχάριστα όταν, κατά διαστήματα, πηγαίνουμε σε πολυτελή γεύματα, και μας προετοιμάζει να μην φοβόμαστε τις εναλλαγές της τύχης.

Όταν λοιπόν λέμε ότι η ηδονή είναι ο τελικός σκοπός της ζωής, δεν εννοούμε τις ηδονές των ασώτων και αυτές που συνίστανται στην αισθησιακή απόλαυση, όπως νομίζουν μερικοί από άγνοια και επειδή διαφωνούν με εμάς ή είναι κακώς πληροφορημένοι, αλλά εννοούμε να μην πονά το σώμα και να μην τaráσσεται η ψυχή. [132] Γιατί την ευχάριστη ζωή, δεν την γεννούν τα ποτά και οι συνεχείς διασκεδάσεις, ούτε οι απολαύσεις αγοριών και γυναικών, ούτε ψαριών και των άλλων δεσμάτων που προσφέρουν τα πολυτελή τραπέζια, αλλά ο νηφάλιος λογισμός, που ερευνά τις αιτίες για κάθε προτίμηση ή αποφυγή και διώχνει τις δοξασίες από τις οποίες προέρχεται η μεγαλύτερη ταραχή που καταλαμβάνει τις ψυχές μας.

Αρχή λοιπόν για όλα αυτά και το μέγιστο αγαθό είναι η φρόνηση. Γι αυτό είναι πολυτιμότερη από την φιλοσοφία η φρόνηση, από την οποία απορρέουν όλες οι άλλες αρετές, και είναι αυτή που διδάσκει ότι δεν είναι δυνατόν να ζει κανείς ευχάριστα αν η ζωή του δεν έχει φρόνηση, ομορφιά και δικαιοσύνη και ούτε πάλι μπορεί να έχει η ζωή του φρόνηση ομορφιά και δικαιοσύνη αν δεν έχει ευχαρίστηση. Γιατί οι αρετές έχουν την ίδια φύση με την ευχάριστη ζωή, και η ευχάριστη ζωή δεν ξεχωρίζει από αυτές.

[133] Γιατί ποιόν θεωρείς άραγε καλύτερο από εκείνον τον άνθρωπο ο οποίος και για τους θεούς έχει γνώμες που τις χαρακτηρίζει ο σεβασμός και που στέκεται παντοτινά άφοβος απέναντι στο θάνατο και που έχει κατανοήσει το σκοπό της φύσης και που έχει αντιληφθεί ότι το μεν υπέρτατο αγαθό εύκολα προσεγγίζεται και εύκολα αποκτάται, το δε υπέρτατο κακό είτε έχει σύντομη διάρκεια είτε λίγους πόνους; Και περιγελά το πεπρωμένο, που κάποιιο το παρουσιάζουν σαν απόλυτο κυρίαρχο των πάντων, λέγοντας μάλλον ότι από τα πράγματα κάποια γίνονται από ανάγκη κάποια άλλα από τύχη και κάποια άλλα τέλος από την δική μας βούληση. Γιατί η μεν ανάγκη δεν υπόκειται σε ευθύνη, η τύχη από την άλλη μεριά είναι άστατη, αλλά η ελευθερία μας δεν εξουσιάζεται από κανέναν άλλον [134] και φυσικά επιδέχεται τον ψόγο όσο και τον έπαινο. Επειδή είναι προτιμότερο να ακολουθούμε τον μύθο για τους θεούς, παρά να υποδουλωνόμαστε στο πεπρωμένο κάποιων φυσικών φιλοσόφων, γιατί ο μύθος μας δίνει την ελπίδα να κάμψουμε τους

θεούς τιμώντας τους, ενώ η αναγκαιότητα είναι αμείλικτη. Την τύχη όμως ούτε θεό την θεωρεί, όπως πιστεύουν οι πολλοί άνθρωποι - αφού τίποτα δεν γίνεται από τον θεό χωρίς τάξη - ούτε πάλι την θεωρεί ως αβέβαιη αιτία, δεν πιστεύει ότι από την τύχη δίνεται το καλό ή το κακό στους ανθρώπους για μια ευτυχισμένη ζωή, αλλά όμως παρέχει την ευκαιρία και την αρχή για μεγάλα καλά ή μεγάλα δεινά. [135] Πιστεύει τελικά ότι είναι καλύτερα να ατυχήσει σε κάτι που σκέφτηκε σωστά, παρά να ευτυχήσει χωρίς να έχει συλλογισθεί, γιατί είναι καλύτερο, στις ανθρώπινες πράξεις, να αποτύχει εκείνο που επιλέχθηκε σωστά, παρά να επιτύχει από ευνοϊκή τύχη εκείνο που κακώς επιλέχθηκε. Αυτά λοιπόν και όλα όσα σχετίζονται με αυτά, να συλλογίζεσαι μέρα και νύχτα, μόνος σου και με κάποιον όμοιό σου και ποτέ δεν θα ταραχθείς ούτε στον ξύπνιο σου ούτε στον ύπνο σου, αλλά θα ζήσεις σαν θεός ανάμεσα σε ανθρώπους. Διότι δεν μοιάζει καθόλου με θνητό πλάσμα ένας άνθρωπος που ζει ανάμεσα σε αθάνατα αγαθά.

13ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

11-12 Φεβρουαρίου 2023 -- Πολιτιστικό Κέντρο Γέρακα, Αθήνα

Κλειτάρχου & Αριστείδου, Γέρακας

Πληροφορίες: epicuros.gr/Symposio/kombos13/

Συν-Διοργάνωση:

Δήμος Παλλήνης, Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας “Κήπος Αθηνών” και
“Κήπος Θεσσαλονίκης”

Υπό την Αιγίδα της Περιφέρειας Αττικής